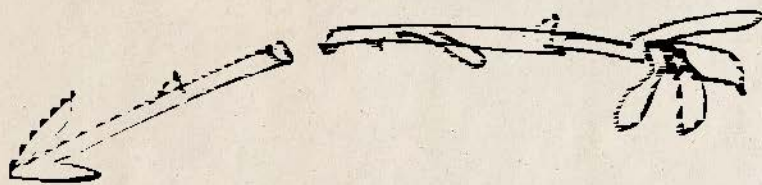

Milan Lasica   Marek Ormandík

V KRÁTKOSTI

Milan Lasica, Marek Ormandík
V KRÁTKOSTI

Milan Lasica, Marek Ormandík

V KRÁTKOSTI

Denníkové zápisky Milana Lasicu z rokov 2009 – 2015
a denníkové kresby Mareka Ormandíka z roku 2020

slovar

Slovak edition © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o., 2021

Text © Milan Lasica, dedičia; Tomáš Janovic, 2021

Illustrations © Marek Ormandík, 2021

Design © Pergamen, s.r.o., 2021

Len naozajstní spisovatelia povedia
na seba všetko. Ja nie som spisovateľ.

M. L.

3. JANUÁR 2009   Zaumienil som si nemožné. Že tohto roku si každý deň niečo zapíšem. Čo si pamätám. Takže vlastne denník trochu so spätnou platnosťou. Dva razy som sa o denník pokúšal. Raz, keď som mal asi osemnásť. Vydržal som pár dní. Druhý raz, keď som mal štyridsaťšesť. Tiež to netrvalo dlho. Ale ten druhý sa, myslím, zachoval. Niekde ho mám. Len si musím spomenúť kde. Takže teraz by som to chcel dohnať. Nemám nijaký plán. Len si každý deň niečo zapísať. Ak mi niečo napadne. A ak mi nenapadne, tak si to zapíšem tiež. Tak nejako vznikajú denníky. Raz dávno sme s Julom vymysleli postavu človeka, ktorý nič nezažil. Napriek tomu považoval za dôležité zaznamenávať to. Vyzeralo to asi takto: Pondelok – ráno som vstal, umyl som si zuby, obliekol som sa a išiel som do mesta. Nikoho som nestretol, len som sa tak potuloval a podvečer som sa vrátil domov. Chvíľu som sedel v kresle len tak, čakal som, či niekto nezavolá, ale nezavola nikto. Tak som išiel spať. Utorok – tak ako včera, nič zvláštne sa neprihodilo. Idem spať. Streda – zase nič, možno zajtra. Štvrtok – už sa zdalo, že niečo bude, ale nakoniec z toho nebolo nič. Piatok – dopoludnia zazvonil telefón, utekal som k nemu, bol to omyl. Sobota – zazvonila suseda, že či nemám hladkú múku. Nemal som. Nedeľa – konečne voľno. Ani som nevstal, celý deň ležím v posteli. Večer si usteliem a ako si usteliem, tak si zase ľahnem. Občas som mal pocit, že môj život sa odvíja takýmto tempom a podobne vzrušujúco. Boli také dni, týždne, možno aj roky. Vyšiel som na ulicu a len som sa tak potľkal. Občas som sa zastavil a rozmýšľal som, ktorým smerom sa vydať. Nikto odo mňa nič nechcel, takže som ani nič nerobil. Lebo nie som spisovateľ. Aby som si každý deň sadol k písaciemu stroju a písal a písal, také tri-štyri hodiny denne. Nepociťoval som tú potrebu. Cítil som potrebu stáť na javisku a počúvať, ako sa publikum zabáva na tom, čo hovorím. Čo hovoríme s Julom. Vedeli sme ich rozosmiať. Bez obecenstva taká schopnosť nemá nijaký zmysel. Komik bez publika je ako mladá žena bez milenca. Rada sa miluje, ale nemá s kým. To bolo asi tak začiatkom sedemdesiatych rokov. Nemohli sme robiť to, čo sme vedeli. To bolo nenormálne. Preto sa to volalo

normalizácia. Komunisti dávali slovám vždy opačný obsah. Normalizácia. Dočasný pobyt. Ľudová demokracia. Vstup spriatelených armád. Revolučné odborové hnutie. Reálny socializmus. Socializmus. Komunizmus. Mier. Mám dojem, že pravý, pôvodný obsah si udržalo len slovo HOVNO.

4. JANUÁR 2009 Už to, že som svoj denník začal písať až 3. januára, svedčí o mojej záľube v pravidelnosti. Dnes som sa k písaniu prinútil. Uvidíme, čo bude ďalej. Zaujala ma jedna veta z Erenburgových pamätí *Ludia, roky, život*. Erenburg. Julo o ňom začiatkom sedemdesiatych rokov napísal krátku poviedku. O spisovateľovi-humanistovi, ktorý cestuje po svete a bojuje za mier. Všade má hradené cestovné aj ubytovanie, ochutnáva domácu stravu, fajčí ponúknuté cigarety a prednáša plamenné prejavy na sympóziách a kongresoch. Takto sme videli Erenburga koncom päťdesiatych a začiatkom šesťdesiatych rokov. Povolanie – bojovník za mier. Človeku napadne všeličo, keď si uvedomí, koľko ruských spisovateľov bolo v tridsiatych, štyridsiatych a päťdesiatych rokoch zlikvidovaných, umlčaných, zavraždených, Babel, Mandelštam, Zoščenko, Pasternak atď. atď., a tento žid (už to by stačilo na likvidáciu), svetobežník, ktorý prežil pol života v Paríži, sa všetkej tej hrôze dokázal vyhnúť. Ako je to možné? Prosto šťastje? Alebo sa dostal do výkladnej skrine? Takú má každá diktatúra. Ako manekýni v nej pózujú významní umelci a intelektuáli. Slúžia ako dôkaz, že diktatúra je humánna. Nezlikvidovala všetkých. Niektorých nechala žiť. Čím zaplatili za to milosrdenstvo? Že nesmeli hovoriť to, čo si myslia. A časom si začali myslieť to, čo museli hovoriť.

5. JANUÁR 2009 Včera som napísal, že ma zaujala jedna veta z Erenburgových pamätí, ale nenapísal som ktorú. Tá veta znie: „Ak očití svedkovia mlčia – rodia sa legendy.“ Je to pekné. Aj keď si myslím, že legendy by sa rodili, aj keby očití svedkovia prehovorili. Lebo ľudia chcú legendy, a nie očitých svedkov. Očití svedkovia kazia obraz minulosti všelijakými nemiestnymi faktmi. A my chceme minulosť takú,

akú si želáme, a nie takú, aká bola. Okrem toho, a to je naozaj pádny argument, očití svedkovia si často protirečia. Pravdaže. Ved' každý sa díva na udalosti, ktoré zažil, svojím pohľadom. Ale možno práve to je funkcia očitých svedkov. Aby poskytli rôzne uhly pohľadu, z ktorých vznikne galimatiáš nazývaný história. Inak, hovorí sa, že história je interpretácia. Prosím. Ale často, veľmi často máme do činenia s interpretmi, ktorí sa na históriu dívajú podľa hesla „Čo sa nehodí, škrtni!“ To sa potom historizuje, keď všetko sedí, keď jedno koliesko zapadá do druhého, lebo sa nám tak žiada. Tak sa rodí tzv. pravdivý obraz. Stvorený tými, ktorí sú schopní sprivatizovať ešte aj našu spoločnú minulosť. Vždy ma strasie od ľaku, keď nejaký politik povie: „Toto prenechajme historikom.“ Má to podobný význam, ako keď sa u nás kadejaké svinstvo ospravedľňuje vetou: „Všetko to bolo v rámci platných zákonov.“ Čo to znamená? Ten „rámec“ sa hýbe podľa potreby. Ej, Jurko Jánošík, tu by si mal možnosť bojovať za spravodlivosť! Keby si nebol legenda. A očití svedkovia už odpočívajú v pokoji.

6. JANUÁR 2009 V televízii oznámili, že Rusi nám obmedzujú dodávku plynu o 70 percent. To je presne to vydieranie, ktoré sa dá od Rusov čakať. To je princíp ruskej politiky. Som laik, amatér, naivný infantilista, a preto nechápem, ako je možné, že za dvadsať rokov od Nežnej revolúcie sme sa nedokázali napojiť na iné zdroje. Ved' predsa každý vedel po celé tie roky, že Moskva môže tie kohútiky zavrieť, kedykoľvek sa jej zachce. Mimochodom, teraz som si spomenul, že pred takými pätnástimi rokmi sa hovorilo o reklame pre Slovenský plynárenský priemysel, a ja som vymyslel bilbord, na ktorom by bol nápis PUSTITE SI PLYN! SPP. Neprešlo to. Po tom, čo sa zbehlo, bude onedlho ťažké spáchať samovraždu otravou plynom. Bude sa treba zase nechutne vešať alebo strieľať, prípadne skákať do Dunaja, pretože ten Nemci a Rakúšania nezhatajú, to nám neurobia, sú to spojenci, sme spolu v Únii, nebudú nám brániť, aby sme sa topili v Dunaji, kedykoľvek to budeme považovať za potrebné. Nech sa teraz niekto opováži bojovať proti atómovým elektrárnám. Elektrinu si nedáme, tá

je naša. Navrhujem, aby sme Rusom na oplátku pozastavili dodávky uránovej rudy. Ak, pravda, už nie je neskoro.

7. JANUÁR 2009 Pamätám sa, ako sa ozval ohromný výbuch, zarinčalo sklo, zobudil som sa a zbadal som otca, ako ma berie na ruky a beží so mnou do pivnice. Bolo to v Pliešovciach začiatkom štyridsiateho piateho roku. Práve sme po pár týždňoch vyšli z pivnice. Dospelí usúdili, že je už po všetkom, že front je preč. A hneď v prvú noc padla do dvora mína.

Pamätám sa, po fronte sme sa s kamarátmi hrávali v pliešovskom parku. Mal som päť rokov, bol som najmladší. Tí starší behali po okolitých lesíkoch a zbierali granáty, míny, muníciu. Vozili to na fúriku do dediny. Zabehol som domov, bol som hladný. Vtom bolo počuť strašný výbuch. Vybehli sme von. V potoku pri parku vybuchla mína. Jedného kamaráta roztrhala na kusy. Ten druhý ležal obďaleč, kúsok črepín mal zabodnuté v tvári, žil. Zbehli sa tam ľudia a ja som vyhádzoval z vrecák náboje, ktoré som nazbieral, a kričal som: „Už nebudem zbierať náboje!“ Ľudia sa zvedavo dívali z mostíka do potoka a pohľadom hľadali kúsok roztrhaného kamaráta. „Aha, tam je noha!“ zakričala suseda. „Pravá... nie... ľavá... ba pravá,“ tipovali. Mama ma vzala za ruku a odviedla domov. Na druhý deň odišli rumunskí vojaci z nášho dvora a ukradli nám psa. Ich veliteľ bol vysoký fešák, dlháň. Tetka Anka, čo k nám chodila pomáhať, hovorila: „Ten má také dlhé nohe, že má ríť až na chrbte.“

8. JANUÁR 2009 V Pliešovciach som mal spolužiaka Dušana. Menšej postavy, okuliare, trochu pri sebe, slušne vychovaný, otec mäsiar, jeho sestra (Dušanova) hrala na klavíri, učila ju matka Jána Cikkera, ktorá kvôli tomu pricestovala raz do týždňa z Bystrice. Dušan bol dôkazom toho, že človek mýty prispôsobuje na svoju mieru. Raz sme sa do krvi pohádali o Jánošíkovi. Lebo Dušan tvrdil, že Jánošík bol nízky, územčistý a mal okuliare. Taká hlúposť. Jánošík bol predsa vysoký a štíhly. Ako ja.

Ďalší spolužiak bol Vilo. Sedel v prvej lavici. Do triedy vošla slovenčinárka, čudácka stará dievka. Sadla si za katedru a prdla. Vilo v prvej lavici neváhal a okamžite sa pridal. Vlastne – tým to vzal na seba. Džentlmen. Vilo bol trochu starší, párkrát prepadol, bol skúsenejší. Od neho som sa dozvedel, že deti nenosí bocian. Podrobne mi vysvetlil aj to, ako k tomu dôjde, aby žena otehotnela. Bol som šokovaný a okamžite som to povedal Dušanovi. Jánošík v okuliaroch ma udal svojej starej mame. Bol z toho medzirodinný škandál, po ktorom nasledoval prísny trest. Vtedy som prvý raz doplatil na to, že som šíril pravdu.

9. JANUÁR 2009 Dnes idem na zboj. Termín „zboj“ vymyslel Ivan Krajíček. Označoval vystúpenia umelcov za honorár, a nie za pravidelný mesačný plat. Skrátka – kšeft. Dnes sú to rôzne eventy, firemné večierky, plesy. Niekedy je to celkom príjemné, niekedy na nevydržanie. Účastníci (zamestnanci firmy a klienti) stoja pri stolíkoch, konzumujú jedlo a alkohol, bavia sa medzi sebou a v tej chvíli má predstúpiť pred mikrofón umelec a zaujať ich. A nielen to. On by ich mal pobaviť, dokonca rozosmiať. Vytvoriť dobrú náladu tam, kde dobrá náladu už panuje. Stáva sa, že sa takáto snaha umelca minie účinkom. Nikto sa nesmeje, nikto ho nepočúva, nájdú sa aj takí, čo ho ani nezaregistrujú. Tak to fungovalo kedysi, tak to funguje aj dnes. Raz, pred rokmi, sa mladý herec pýtal starého, skúseného barda, ako sa cíti, keď ho obecnosť na večierku nevníma, ako prežíva tú potupu. Starý bard odpovedal: „Chlapče, v takej chvíli si predstavujem na bielizňovej šnúre zavesené tie bankovky, ktoré za ten kšeft dostanem. Pomáha to.“ Môžem to potvrdiť. Pomáha najmä, ak je tá šnúra poriadne dlhá. Netreba sa ponížovať pod cenu.

10. JANUÁR 2009 Naši tenisti vyhrali Hopmanov pohár. V novinách sa objavil titulok „Cibulková s Hrbatým pokorili svet!“. To je presne to, čo potrebujú tí, čo majú komplex menejcennosti. Nieкого pokoriť. Nestačí vyhrať. Treba pokoriť. To znamená ponížiť, vziať do otroctva.

Porazili sme ich a oni sa teraz musia hanbiť. Celý svet sa musí od hanby červenať, lebo my sme zvíťazili. Nevie, keby Cibulková s Hrbatým nevyhrali, asi by sa v novinách neobjavil titulok „Svet pokoril Cibulkovú s Hrbatým“. Napísali by len, že Cibulková s Hrbatým vo finále podľahli. Možno zbytočne fabulujem. Možno je to len bežný bulvárny titulok. Bulvárna tlač má svoj slovník a preberajú ho aj tzv. mienkotvorné denníky. Ale jedno je isté. Potrebujeme nejaké víťazstvá. Predovšetkým také, ktoré by ten „svet“ zaregistroval. Nesmierne túžime po tom, aby sa o nás vedelo a hovorilo. Ale v dobrom! Túžby maličkých, ktorí nemajú celkom čisté svedomie. Túžby ublížených. Ublíži je im permanentne celý svet. Myslím, že Cibulková s Hrbatým tieto problémy nemajú. Sebavedome prekročili hranice malosti.

11. JANUÁR 2009 Hral som v Prahe dvakrát za nedelňu *Půldruhé hodiny zpoždění*. Hrali sme to s Danielou Kolářovou už asi stodvadsaťkrát za jeden a pol roka a dnes obe predstavenia snímala televízia. Nemám veľmi rád tieto televízne prenosy divadelných predstavení. Nie je to už divadlo a nie je to ani televízna inscenácia. Je to v podstate katastrofa. Kedysi, keď som uvádzal v pražskom Národnom Cenu Thálie, povedal som: „Vážení televízni diváci, divadlo je to, čo keď sa objaví na vašich obrazovkách, okamžite prepínate na iný kanál.“ Jasný. Pretože takýto záznam nemá pôvab divadelného predstavenia, čaro priameho kontaktu diváka s hercom, je to len elektronický dôkazový materiál, že niekde, v nejakom divadle, sa hrá predstavenie, ktoré by sa vám mohlo páčiť, keby ste sa naň prišli pozrieť do toho divadla. Môže to slúžiť ako návada. Ale môže to aj odradiť. Televízia by asi mala informovať, čo sa deje v divadlách, a nie ukazovať to takýmto hybridným spôsobom. Pred začiatkom predstavenia museli upozorňovať publikum, aby sa nebálo zabávať napriek tomu, že v hľadisku sú kamery, povzbudzovali ich, aby sa nedali zastrašiť prítomnosťou televíznej techniky. Myslím, že sa im to celkom nepodarilo. Pri takejto príležitosti je herec bezradný. Nevie, či má komunikovať s publikom v hľadisku, alebo s televíznou kamerou. Televízna

inscenácia je v tomto zmysle čistejší žáner. Nie je to ani divadlo, ani film. Je to televízia. Ukazuje hercovu tvár vo veľkých detailoch. To divák v divadle nemá možnosť vidieť. A film je na detaily skúpy. Nevie, kde sa zrodil tento zvláštny žáner, ktorým je (presnejšie bola) televízna inscenácia. Jedno je isté. Slovenskí tvorcovia v ňom hrali prím niekoľko desaťročí.

12. JANUÁR 2009 ... a utekal som dolu schodmi s listom v ruke. Vytrhol som ho svojmu otcovi. Bol to lúboštný list. Písal ho mojej matke nejaký český dôstojník, víťaz Veľkej pardubickej. Mal som osem, možno deväť. Matne si spomínam, ako ma matka poslala za otcom do Tatra banky a nakázala mi, aby som mu ten list zobral, ak mi ho ukáže. Otec bol v Tatra banke veľké zviera, mal úžasnú kanceláriu. (O pätnásť rokov som sa v nej ocitol ako zamestnanec televízie. Televízia sa usadila v budove bývalej Tatra banky.) Matka mala pravdu. Otec vyťahol z písacieho stola list a začal mi ho čítať. „Milá Editko...“, neviem, čo bolo ďalej. Vytrhol som mu ho a utekal som dolu schodmi s listom v ruke. Otec vybehol za mnou a skríkol. Nevládal som bežať ďalej. Ten list som mu vrátil. Akcia nevyšla. O pár mesiacov ma otec zobral na prechádzku. Stáli sme na Gorkého ulici a čakali. Nevedel som na čo. O chvíľu vyšla z jednej brány moja matka. „Vidíš?“ povedal otec. Videl som, ale nevedel som, čo vidím. Onedlho sa rodičia rozviedli. Dnes mi je jasné, o čo išlo. Banálna záležitosť. Lúboštný trojuholník. To sa dalo vidieť v každom filme. Nič výnimočné. Ale pre mňa to malo osudové následky. Skončilo sa moje detstvo.

13. JANUÁR 2009 Opýtal som sa raz otca, bankového úradníka, či to povolanie nebolo fádne. Sedieť v kancelárii a podpisovať nejaké papiere. Nebolo, povedal, nevieš si predstaviť, aké to bolo vzrušujúce, keď som sa musel v priebehu piatich minút rozhodnúť, či budeme investovať dvadsať miliónov, alebo nie. To bolo, pravdaže, v Tatra banke. Slovenskej banke založenej koncom 19. storočia a zlikvidovanej po februári 1948. Potom bol otec nejaký čas „vo výrobe“. Buržoázne

živly posielali k lopate. Asi to mal byť trest, alebo prevýchova. Predstavitelia proletariátu trestali buržujov tak, že z nich urobili proletárov. A – logicky – zo seba urobili za odmenu buržujov. Ale aj naďalej sa volali proletariát. Podstata revolučných pohybov tkvie v tom, že tí, ktorí sa vzbúria proti vládnucej triede, ju porazia a začnú žiť tak, ako si predstavovali, že žila tá vládnuca trieda. Skrátka – vymenia si to s ňou. Problém je v tom, že sa zrazu všetci ocitnú tam, kam nepatria. Buržuji pri lopate, proletári pri koryte. Ako to má potom fungovať?

14. JANUÁR 2009 Nás dvoch s Julom vyhodili z Divadla na korze v lete 1970. Normalizácia. Vždy sme si mysleli, že nás to postihlo prvých. A, pravdaže, nespravodlivo. Ale pár mesiacov predtým musel odísť z divadla riaditeľ Földvári. Boli sme ticho. Režisér Roháč. Mlčali sme. Keď vyhadzovali nás, bol ticho činoherný súbor. Márne. Ich vyhodili o rok. Teraz som sa díval na dokument o Tatra revue. Zakázali ich pol roka pred nami. Tuším, že sme si to ani nevšimli. Pravdupovediac, trochu sme sa nad nich vyvyšovali, lebo robili estrádu. Ale keď ich zrušili, mali sme protestovať z profesionálnej solidarity. Mali sme vedieť, že keď ich likvidujú, tak likvidujú slobodu, teda aj nás. Tento rozmer rozmyšľania nám chýbal. A chýba dodnes. Nie je to tak dávno, pred pár rokmi, pravdaže v zime, Rusi zastavili prívod plynu Estóncom, potom Litve. Nik si to u nás nevšimol. Ako vravia Česi, bylo nám to u prdele. Srali sme na nich, vravíme my. Teraz, pravdaže v zime, zastavili plyn nám a čudujeme sa a začíname panikáriť. A v panike sa rodia len zlé rozhodnutia. Ak nevnímame, čo sa deje okolo nás, doplatíme na to. Prikrčiť sa a neposrať sa, to je naše heslo. Prikrčíme sa a ešte sa aj iniciatívne poserieme.

15. JANUÁR 2009 Stará mama sa narodila ako sedliacka dcéra Anna Ratkovská. Keď mala dvadsať rokov, začiatkom 20. storočia, urobila ten rozhodujúci skok. Zo sedliackeho kroja do meštianskeho odevu. Vydala sa za bankového úradníka, môjho starého otca. Volal sa Lasi-ca, ale pretože si chcel udržať miesto a postup v bankárskom rangu,

pomaďarčil si meno na Lipcsei. To znamená po slovensky Lupčiansky. Teda z Lupče. V štrnástom narukoval. Mal tridsaťpäť a tri deti. Stará mama ostala sama s deťmi. Vrátil sa domov s ťažkým zranením a veľmi mu záležalo na tom, aby jeho najstarší syn, brat môjho otca, študoval na gymnáziu. Chlapec písal, že je chorý a chce sa vrátiť domov, ale starý otec bol neúprosný a nútil ho chodiť do školy ďaleko od domova. Lenže chlapec (Gejza) bol naozaj chorý a zomrel na zápal pľúc. Starý otec si to nikdy neodpustil a odišiel onedlho po ňom. Stará mama ovdovela, keď mala tridsaťšesť. Sama s dvoma deťmi (11 a 14). Už nikdy sa nevydala a do smrti chodila v čiernom. Na hlave vždy šatka. Len večer pred spaním si rozpustila vlasy, mala ich krásne prešedivené, dlhé, a česala si ich. Keď som sa narodil, mala už päťdesiatpäť, ale vlasy boli ešte dlho veľmi krásne. Po smrti môjho starého otca – zomrel devätnásť rokov pred mojím narodením – si otvorila obchod so zmiešaným tovarom. Spočiatku jej to išlo ťažko. Moja teta, jej dcéra, spomínala, že sa v noci zobúdza na mamin plač. Ale vydržala, až kým jej obchod po štyridsiatom ôsmom nezobrali komunisti. Namiesto zmiešaného tovaru tam bola Chemodroga. Ten obchod si ešte pamätám, hrával som sa v ňom ako dieťa. Na pulte stála veľká homola cukru a za pultom boli mosadzné nádoby s cukríkmi. Po štyridsiatom ôsmom si stará mama otvorila trafiku. Doma, vo svojej izbe. Kto chcel cigarety alebo tabak, zaklopal na okno a v každom čase dostal svoje. Na to sa pamätám veľmi dobre. Raz za dva týždne som s veľkým vrecom chodil po tovar do blízkeho mestečka. Väčšinou to boli bystrice, lipy, detvy, tabak (dohán) a jedna-dve škatuľky memfisiiek pre môjho otca. To boli cigarety pre horných desaťtisíc. Môj otec vlastne vôbec nefajčil, ale memfisky mal vždy pri sebe. Večer stará mama vyšla pred dom, debatovala s okoloidúcimi, a potom sa rozkročená a ruky vbok vyšťala do trávy. Spomienky na pôvod.

16. JANUÁR 2009 Zomrel básnik Milan Rúfus. Mal osemdesiat. Raz, v druhej polovici šesťdesiatych rokov, sme sa stretli pred budovou Hlavnej pošty. Zoznámil nás Gabo Rapoš. Trpel som nespavosťou

a Rúfus mi slúbil, že mi pošle po Gabovi bylinky. Aj mi ich poslal, aj som si z nich varil čaj. Nepomohlo to. Pamätám sa, ako vyšla v *Mladej tvorbe* asi v päťdesiatom šiestom alebo siedmom Mináčova recenzia Rúfusovej zbierky *Až dozrieme*. Mináč pochválil Rúfusa za to, že písal smutné básne. Básnik má právo byť smutný, napísal. Dnes sa to zdá neveriteľné. Dnes má básnik právo byť, aký chce. Trebárs aj nadržený. Ale v tom čase to bola revolučná zmena. Dovtedy mohol byť básnik len optimisticky rozkokošený. „Milujem lány úrodou ševeliace, družstevné polia bez medzí, spoločné klasy rastú zo spoločnej práce, kto neuveril – uverí.“ Znelo to radostne a súčasne ako hrozba tým, ktorí ešte neuverili. Nezostávala im iná možnosť, len uveriť. Takéto básne sa písali v prvej polovici päťdesiatych rokov. Rúfus si rozvážne počkal, kým bude môcť byť básnik aj smutný. *Až dozrieme* vyšlo v čase odmäku. Aj Válek si rozumne počkal, neponáhľal sa s publikovaním optimistickej poézie. Potom si to vynahradil v sedemdesiatych rokoch, keď napísal vyznanie komunistickej strane, báseň *Slovo*. To sa Rúfusovi nestalo. Luteráni bývajú zaťato mravní. Ako ktorý, dodal by zaťato mravný katolík. Kto sa dal ku komunistom, musel veriť, že uverí. A mnohí veru uverili, že veria. A potom často neverili vlastným očiam. Ale tomu, kto veril strane, načo boli vlastné oči?

17. JANUÁR 2009 Naraňajkovali sme sa v hoteli Devín, nalíčili a obliekli nás v secesnom dome pri Dunaji (onedlho celú ulicu zbúrali) a potom sme s piesňou na perách išli taxíkom do Hrušova, k Dunaju, a nakrúcali sme *Sladké hry minulého leta*. Podľa Maupassantovej *Mušky*. Asi najlepší film, v ktorom som hral. Bolo veselo, bolo krásne. Síce nás obsadili Rusi, ale normalizácia ešte neprepukla. Vlastne áno, ale ešte ju nebolo tak cítiť, hoci – to mal byť signál – v apríli padol Dubček a nastúpil Husák. Film dokončili a poslali do Monte Carla. Vyhral tam Veľkú cenu. Ale na Slovensku ho nepremietali. Počuli sme, že dôvod by mohol byť politický. Piaty mládenci sa tam totiž krútia okolo jednej dievčiny a jeden s ňou aj spáva. Ostatní mu závidia. Že vraj tí piati mali byť symbolom piatich krajín Varšavskej zmluvy, ktoré

nás v šesťdesiatom ôsmom obsadili. Aj sme si ich hneď podelili. Julio bol Maďarsko, ja NDR a Velecký, ktorý ju kefoval, ZSSR. Dnes na to v televízii spomínal Juraj Herz, režisér filmu. Povedal, že dôvod bol iný. Riaditeľ televízie prišiel za ministrom kultúry a povedal mu: „Ten film nemôže ísť do Monte Carla!“ „Prečo?“ opýtal sa minister, „je to politické?“ „Nie,“ povedal vraj riaditeľ, „ale trtká sa tam!“ Takto sa nám prihlásila normalizácia. Vitaj, cíť sa ako doma. A tak aj bolo.

18. JANUÁR 2009 Chodili sme po meste až do rána. Rozprávali sme sa. Nepamätám sa o čom. To je úplne jedno, pretože išlo o zblížovanie. Predtým sme sa nepoznali. Zoznámili sme sa večer na nejakom večierku, myslím, že sme oslavovali koniec divadelnej sezóny. Odišli sme odtiaľ predčasne. Mali sme pocit, že by sme mali byť sami. Keď sa rozvidnelo, možno sme sa začali aj nežne bozkávať, ale ani o tom nie som celkom presvedčený. Ráno sme sa rozlúčili. O pár hodín ma zobudil telefón. Volal mi Julio z divadla. Vraj mám ihneď prísť. Obliekol som sa a ponáhľal som sa do kancelárie riaditeľa. Prisahám, že som netušil, o čo ide. Keď som tam vošiel, riaditeľ mi oznámil, že v divadle končíme. Takto nejakovo vyzerajú prudké životné zmeny. Blížia sa pomaly a nenápadne, takže ten, koho sa týkajú, si nič neuvedomuje. Pretože nechce. Neverí, že práve jemu by sa niečo také závažné mohlo prihodiť. Už pár mesiacov sa v divadle diali zvláštne veci. Odvolali starého riaditeľa. Potom prepustili režiséra Roháča. A my sme mali stále pocit, že sa nás to netýka. To je, ako keby vám odrezali nohu a vy by ste si išli kupovať nové kopačky, lebo zajtra sa hrá majstrák. A keď vám potom povedia, že načo sú vám kopačky, veď nemáte nohu, až potom si to všimnete a ste šokovaný. Všetci tušia, že je zle, ale ten, koho sa to najviac týka, si to uvedomí až posledný. To isté sme zažili o desať rokov pred premiérou *Nášho priateľa René*. Myslím, že všetci vedeli, že tá premiéra nebude, len my sme skúšali ako diví a tešili sme sa ako malí chlapi. Neviem, či je to naivita alebo čo. Možno človek, ktorý má nejakú túžbu, nie je schopný vnímať realitu. Nastáva šok a totálna depresia. Zaujímavé, že takýchto šokov som zažil niekoľko.